

Dariusz Kozłowski
Akademia Marynarki Wojennej

**ZNACZENIE DOŚWIADCZEŃ
Z OPERACJI IRAQI FREEDOM
DLA DZIAŁAŃ MORSKICH SIŁ EKSPEDYCYJNYCH
W ZAKRESIE OBRONY PRZECIWMINOWEJ**

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono działania zespołu przeciwmینowego na podejściu do portu Umm Qasr, które odbywały się w trakcie operacji Iraq Freedom. Na podstawie wyznaczonych punktów decydujących i linii operacji dokonano analizy czynników otoczenia operacyjnego działań sił przeciwmینowych oraz uwzględniono wpływ środowiska na ich przebieg. Ponadto zaprezentowano koncepcje rozbudowy zdolności ekspedycyjnych zespołów morskich w zakresie obrony przeciwmینowej, które odnoszą się do doświadczeń zdobytych w trakcie oczyszczania z min wydzielonego toru wodnego.

Słowa kluczowe:

siły ekspedycyjne, wojna minowa, działania przeciwmینowe, tor wodny, morskie linie komunikacyjne.

WSTĘP

Współcześnie za podstawowe kryterium działań sił zbrojnych na potencjalnym morskim teatrze działań wojennych (MTDW) uznaje się zdolność do natychmiastowej reakcji na pojawiające się konflikty i sytuacje kryzysowe, których zarówno geograficzne usytuowanie, jak i stopień intensywności są trudne do przewidzenia. Nieprzewidywalność zjawisk konflikto- i kryzysogennych spowodowana jest przede wszystkim pojawieniem się przeciwnika asymetrycznego¹. Jego cechą charakterystyczną

¹ K. Rokiciński, *Zagrożenia asymetryczne w regionie bałtyckim*, Bel Studio, Warszawa 2006, s. 16–20; tenże, *Bezpieczeństwo obszarów morskich na początku XXI wieku*, rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2007, s. 84–87.

jest to, że zazwyczaj prowadzi działania za pomocą wszelkich dostępnych środków, tj. szybko przemieszczających się łodzi wypełnionych materiałem wybuchowym, min morskich oraz ładunków wybuchowych mocowanych przez płetwonurków w podwodnej części kadłubów jednostek pływających podczas ich postoju w porcie lub na redzie.

SIŁY EKSPEDYCYJNE W KONCEPCJACH SOJUSZU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO ORAZ UNII EUROPEJSKIEJ

Uwarunkowania związane z oddziaływaniem przeciwnika asymetrycznego znalazły odzwierciedlenie między innymi w koncepcjach dotyczących utworzenia sił ekspedycyjnych (*expeditionary forces*), które — zgodnie z jej założeniami — powinny²:

- posiadać możliwość krótkofalowego i uniwersalnego reagowania na kryzysy regionalne;
- budować siłę od strony morza;
- zapewniać wsparcie dla prowadzonych długofalowo operacji;
- używać morskich linii komunikacyjnych jako szlaków transportowych niezależnie od zgody jakiegokolwiek państwa.

Od 1999 roku państwa członkowskie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego³ oraz Unii Europejskiej⁴ podejmują wysiłki na rzecz budowania zdolności sił zbrojnych w kontekście działań ekspedycyjnych. Problem działań ekspedycyjnych doskonale ilustruje wypowiedź Sekretarza Generalnego NATO Jaapa de Hoop Scheffera, który stwierdził: „Obrona terytorialna pozostaje kluczową funkcją, ale po prostu nie

² M. Zieliński, *Kierunki transformacji sił morskich w aspekcie działań połączonych*, [w:] *Interoperacyjność okrętowych sił wsparcia w aspekcie działań połączonych*, materiały konferencyjne, AMW, Gdynia 2005, s. 71–72.

³ Na szczycie NATO w Waszyngtonie uruchomiono również inicjatywę zdolności obronnych (*Defence Capabilities Initiative*), której zadaniem jest zwiększenie zdolności obronnych w celu zapewnienia skuteczności przyszłym operacjom wielonarodowym, m.in. poprzez zwiększenie interoperacyjności i mobilności sił sojuszu, zdolności prowadzenia długotrwałych operacji, zdolności minimalizowania strat własnych oraz poprawę systemów dowodzenia, kontroli i łączności informatycznej.

⁴ W grudniu 1999 r. na szczycie Rady Europejskiej w Helsinkach przywódcy państw UE ustanowili europejską politykę bezpieczeństwa i obrony. Jej celem jest zwiększenie zdolności UE do prowadzenia samodzielnych działań operacyjnych i podejmowania decyzji w razie zaistnienia kryzysu. W 2004 r. ogłoszono Europejski Cel Operacyjny 2010, który zakładał utworzenie dwudziestu grup bojowych UE w sile 1500 żołnierzy każda.

możemy już na dłuższą metę chronić naszego bezpieczeństwa bez odniesienia się do potencjalnych źródeł ryzyka i zagrożenia, które powstają daleko od naszych granic. Albo podejmiemy się rozwiązywania tych problemów w czasie i miejscu ich powstawania, albo zapukają one w końcu do naszych drzwi”.

Na szczycie NATO w Waszyngtonie w 1999 roku dziewiętnaście państw członkowskich sojuszu przyjęło deklarację Sojusz dla XXI wieku, prezentującą nową wizję NATO w XXI wieku. Deklaracje państw członkowskich dotyczące zwiększenia mobilności oraz interoperacyjności wymusiły wdrożenie strukturalno-funkcjonalnych rozwiązań w siłach zbrojnych. Prekursorami w tej dziedzinie są profesorowie Narodowego Uniwersytetu Obrony USA, którzy po ataku na WTC wystąpili z inicjatywą powołania Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Force* — NRF). Ich koncepcja została zaaprobowana przez polityczne i wojskowe gremia sojuszu oraz uruchomiła proces formowania nowoczesnych sił zbrojnych o charakterze ekspedycyjnym. Podczas kolejnego szczytu w Pradze (2002 r.) szefowie państw podjęli decyzję o utworzeniu SON. Zwińczeniem wdrożenia koncepcji było osiągnięcie przez te siły wstępnej zdolności operacyjnej w 2004 i pełnej w 2006 roku.

W dokumencie NATO oznaczonym numerem MC 477 „Wojskowa koncepcja sił odpowiedzi NATO” (*The NATO Response Force Military Concept, 10 April 2003*) siły ekspedycyjne zostały zdefiniowane jako połączony komponent wojskowy stanowiący wysoce mobilny zestaw sił utrzymywany w pięciodniowej gotowości do podjęcia działań w obszarze operacyjnego zainteresowania sojuszu, jak i poza nim, z zaopatrzeniem umożliwiającym prowadzenie operacji przez okres trzydziestu dni.

W strategicznej Koncepcji Grup Bojowych UE⁵, wraz z zatwierdzeniem Europejskiego Celu Operacyjnego 2010 (*Headline Goal 2010*), rozwinięto koncepcję budowania europejskich ekspedycyjnych sił szybkiego reagowania i zainicjowano program formowania europejskich grup bojowych (*EU's Battlegroups*). Zgodnie z założeniem grupy te mają być gotowe do przemieszczenia w rejon konfliktu w ciągu 5–10 dni od decyzji o podjęciu operacji przez gremia polityczne. W koncepcji grup bojowych wskazuje się na potrzebę przygotowania sił do prowadzenia operacji zarządzania kryzysowego poza obszarem UE. Dla celów planistycznych przyjęto, że rejon operacji tych grup może znajdować się w promieniu do 6000 km wokół Brukseli.

Wstępną gotowość operacyjną grup bojowych do działań ogłoszono z dniem 1 stycznia 2007 roku. W ten sposób UE uzyskała możliwość prowadzenia dwóch operacji jednocześnie. Na chwilę obecną dysponuje szesnastoma grupami, jednak docelowo, do końca 2010 roku, ma ich być sformowanych dwadzieścia.

⁵ *EU Battlegroup Concept*, Council of the European Union — Military Staff, Brussels 2006, p. 6.

Jednym z determinantów uzasadniających potrzebę formowania grup bojowych o charakterze ekspedycyjnym jest geopolityczne usytuowanie Unii Europejskiej, której zewnętrzną granicę niemal w siedemdziesięciu procentach wytycza morska linia brzegowa. UE decydując się na powołanie grup bojowych, określiła gotowość do szybkiej odpowiedzi i prowadzenia działań przez okres od 30 do 120 dni. Chociaż trzon grup stanowią siły morskie, ich zadania nie ograniczają się jedynie do ochrony morskich granic i zapewnienia kontroli morza. Do zasadniczych zadań należą również odstraszenie, projekcja siły, zapobieganie kryzysom oraz uczestnictwo w akcjach humanitarnych⁶.

Podsumowując założenia prezentowanych koncepcji (NATO oraz UE), należy stwierdzić, że komponenty morski i powietrzny będą stanowiły główny trzon sił ekspedycyjnych⁷. Ponadto zauważa się, że siły ekspedycyjne działając na MTDW w oderwaniu od własnych baz, muszą zachować długotrwałą zdolność do ich prowadzenia. Najlepszym wariantem byłoby zachowanie gotowości bojowej przez cały okres trwania konfliktu (sytuacji kryzysowej). W związku z tym w ramach działań połączonych o charakterze ekspedycyjnym pierwszorzędного znaczenia nabiera strategiczny transport powietrzny wraz z logistycznym zabezpieczeniem oferowanym przez komponent morski⁸. Ich obecność w rejonie działań bojowych (RDB), a przede wszystkim użycie, wymaga opracowania planów operacyjnych dotyczących zarówno działań militarnych, jak i niemilitarnych. W przypadku działań o charakterze niemilitarnym dotyczy to zwłaszcza operacji humanitarnych, wsparcia operacji ewakuacji osób nieposiadających statusu kombatanta oraz udzielania pomocy w przypadkach katastrof naturalnych i klęsk żywiołowych⁹.

⁶ *Assembly of the WEU, European defence — the role of naval power*, Document No A/1813, 3 VI 2003, pp. 21–34.

⁷ Podsumowując ćwiczenie pk. „Steadfast Jaguar”, dowódca komponentu morskiego VII Zestawu Sił Odpowiedzi NATO adm. Andrea Toscano wyraził opinię, że „(...) komponent morski jest w stanie zapewnić obecność NATO w rejonie konfliktu oraz zapobiec jego eskalacji”. Zob. K. Glassborow, *Speed is of the essence for NATO response*, ‘Jane’s Navy International’, 11/2005, p. 46.

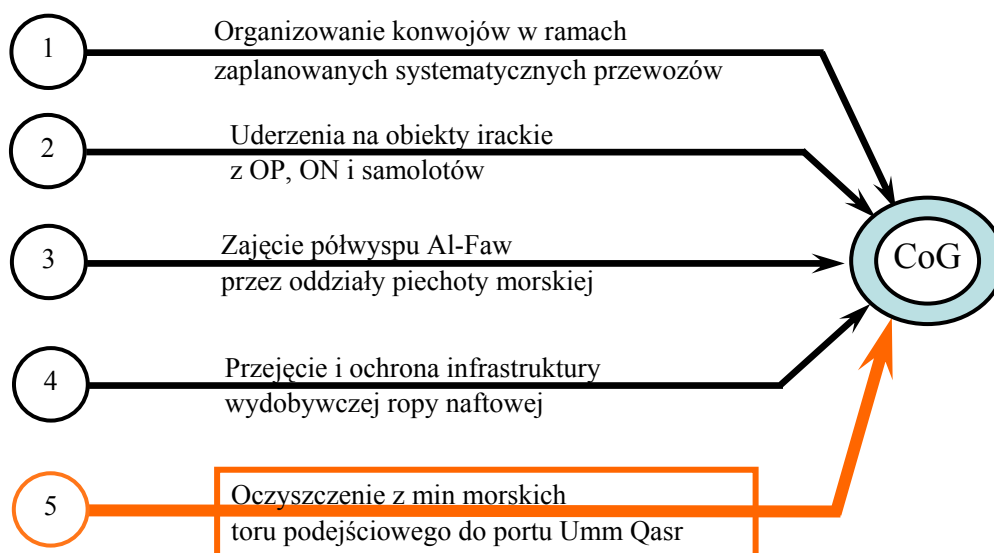
⁸ Zastępca szefa Sztabu Planowania Operacyjnego gen. Gary Harrell na zakończenie ćwiczenia „Steadfast Jaguar” zauważył, że „(...) rozwinięcie SON w dużej mierze zależało od rozległego i znaczącego wkładu komponentu morskiego, który przyczynił się do osiągnięcia większości zaplanowanych celów operacji”. Zob. K. Glassborow, wyd. cyt., s. 46.

⁹ Testem użyteczności ekspedycyjnego zespołu sił morskich jest przykład faktycznych działań Sił Odpowiedzi NATO, które brały udział w operacji niesienia pomocy ofiarom huraganu Katrina w USA oraz trzęsienia ziemi w Pakistanie. Okazało się, że wskutek katastrof władze lokalne powołane do reagowania kryzysowego są tak sparaliżowane skalą zniszczeń, że nie potrafią pokierować akcją ratowniczą. Wobec tego zewnętrzna pomoc sił ekspedycyjnych w organizowaniu wsparcia władzom lokalnym okazała się decydująca. W trakcie usuwania zniszczeń spowodowanych przez huragan Katrina okręty przeciwminowe typu Avenger z użyciem sonarów kontrolowały dno na międzynarodowych liniach komunikacyjnych o długości 250 mil morskich w celu przywrócenia międzynarodowej żeglugi.

DZIAŁANIA KOMPONENTU MORSKIEGO W OPERACJI IRAQI FREEDOM

Plan działań zgrupowań operacyjnych koalicji antyirackiej na lądzie zakładał działania na dwóch kierunkach — głównym i pomocniczym. Na kierunku głównym Kuwejt — Bagdad zadaniem wydzielonych dwóch zgrupowań wojskowych było obejście stanowisk obronnych sił irackich, uchwycenie przyczółków wzdłuż Eufratu i szybkie osiągnięcie podejść do Bagdadu. Natomiast na kierunku pomocniczym zgrupowania pancerne, wsparte brytyjskimi i amerykańskimi oddziałami piechoty morskiej, miały uchwycić przyczółki na półwyspie Al-Faw oraz przemieszczać się w kierunku portu Umm Qasr.

Osiągnięcie zamierzonych celów operacyjnych zapewniały wojska lądowe w liczbie 125 000 żołnierzy, którzy dysponowali 1100 czołgami, 770 bojowymi wozami piechoty oraz ponad 600 samolotami. Ponadto w działaniach przeciwko Irakowi wzięły udział siły powietrzne, w składzie których znalazło się 730 samolotów oraz 1300 statków powietrznych (m.in. śmigłowce)¹⁰. Przemieszczenie tak licznego komponentu sił lądowych wymagało zaplanowania systematycznych działań transportowych (linia operacji 1 — rys. 1.).

Rys. 1. Funkcjonalne linie operacji komponentu morskiego w OIF

¹⁰ K. Kubiak, *Działania sił morskich po drugiej wojnie światowej*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 787.

Z ogólnej liczby 250 jednostek transportowych przeznaczonych do przerzutu żołnierzy, sprzętu, uzbrojenia i techniki wojskowej koniecznym okazało się przygotowanie i sformowanie zespołu jednostek pływających przystosowanych do transportu zaopatrzenia, materiałów pędnych i smarów (1200 tys. ton) oraz paliwa (300 tys. ton). Należy jednocześnie zauważyć, że przydatność komponentu morskiego uwydatniło nieprzejednane stanowisko Turcji, która nie zgodziła się na wejście wojsk koalicyjnych na jej terytorium i utworzenie tam frontu północnego.

Pierwotnie transportowce planowano wyładować w portach tureckich, czyli jaszcze na akwenie Morza Śródziemnego. Jednak wobec zdecydowanego sprzeciwu Turcji przerzucane siły zbrojne musiały odbyć dłuższą trasę — przez Kanał Sueski i Zatokę Perską do portów w Bahrajnie i Kuwejcie.

W ramach działań zaczepnych komponent morski w dniach 19–21 marca 2003 roku (linia operacji 2 na rys. 1.) przystąpił do wykonania uderzeń na obiekty irackie o znaczeniu militarnym. Celem tych działań było udzielenie wsparcia przemieszczającym się na kierunku głównym wysuniętym zgrupowaniom sił lądowych. Z tego powodu ataki z pokładów okrętów przeprowadzono przeważnie w ciemnej porze doby. Pociski manewrujące dalekiego zasięgu typu Tomahawk (w wersji do atakowania obiektów naziemnych *Tomahawk Land Attack Missile*) wystrzeliwano z krążowników, niszczycieli oraz wielozadaniowych okrętów podwodnych (amerykańskich i brytyjskich). Zadania uderzeniowe prowadziło również lotnictwo sił koalicyjnych.

Zajęcie półwyspu Al-Faw (linia operacji 3 na rys. 1.) było kluczowym elementem działań sił zbrojnych przydzielonym do realizacji komponentowi morskiemu oraz jednostkom sił specjalnych. Początkowo zamierzano zająć półwysep drogą morską z użyciem kutrów desantowych na poduszce powietrznej (*Landing Craft Air Cushion* — LCAC). Dokonana przez Brytyjczyków analiza potencjału sił irackich oraz ich rozmieszczenia wykazała jednak, że największe zagrożenie stanowią: rakietowa artyleria nadbrzeżna, miny morskie, pływaki bojowe oraz łodzie kierowane przez zamachowców-samobójców, których akcje mieszczą się w zakresie tzw. działań asymetrycznych. Pojawienie się tych ostatnich wynikało ze słabości irackich sił morskich, których nie zdołano odbudować po klęsce poniesionej w czasie pierwszej wojny w Zatoce Perskiej.

Wskutek potwierdzonej obecności min morskich oraz działań irackich uzbrojonych grup nieregularnych dokonano zmiany środka transportu jednostek sił specjalnych i zdecydowano o przeprowadzeniu desantu śmigłowcowego w porze nocnej. O zmianie środka transportu zdecydował również inny czynnik, mianowicie oprócz uchwycenia przyczółków na Al-Faw konieczne było zabezpieczenie przed

zniszczeniem infrastruktury wydobywczej ropy naftowej (w tym terminali załadunkowych ropy: Khawar Al Amaya Offshore Terminal i Mina Al Bakr Offshore Terminal)¹¹.

Siłom koalicyjnym zależało na zdobyciu infrastruktury wydobywczej ropy naftowej (linia operacji 4 na rys. 1.) w nieuszkodzonym stanie z dwóch powodów. Po pierwsze przerzut sił w rejon półwyspu Al-Faw musiał być na tyle błyskawiczny, aby udaremnić stronie irackiej wykonanie jakichkolwiek sabotażowych lub dywersyjnych działań związanych ze spuszczeniem ropy do wód Zatoki Perskiej, co mogłoby doprowadzić do katastrofy ekologicznej. Po drugie przejęcie terminali w stanie nienaruszonym gwarantowało realizację planów związanych z odbudową Iraku, a środki na ich przeprowadzenie miały pochodzić właśnie ze sprzedaży ropy naftowej.

20 marca około godziny dwudziestej rozpoczęto lądowanie pierwszego rzutu desantu śmigłowcowego na półwyspie Al-Faw. Kolejny rzut miał być przeprowadzony godzinę później, jednak z powodu załamania pogody zgodę na jego start wydano dopiero w dniu następnym. Rezultatem działań sił specjalnych było przejęcie infrastruktury ropy naftowej, unieszkodliwienie stawiających opór uzbrojonych irackich oddziałów oraz przechwycenie irackich jednostek nawodnych przystosowanych do stawiania min tzw. *ad hoc minelayer*. Ponadto uchwycenie przyczółków umożliwiło wprowadzenie do działań wojsk inżynieryjnych, które oczyściły podejścia do plaż z zalegających tam min morskich.

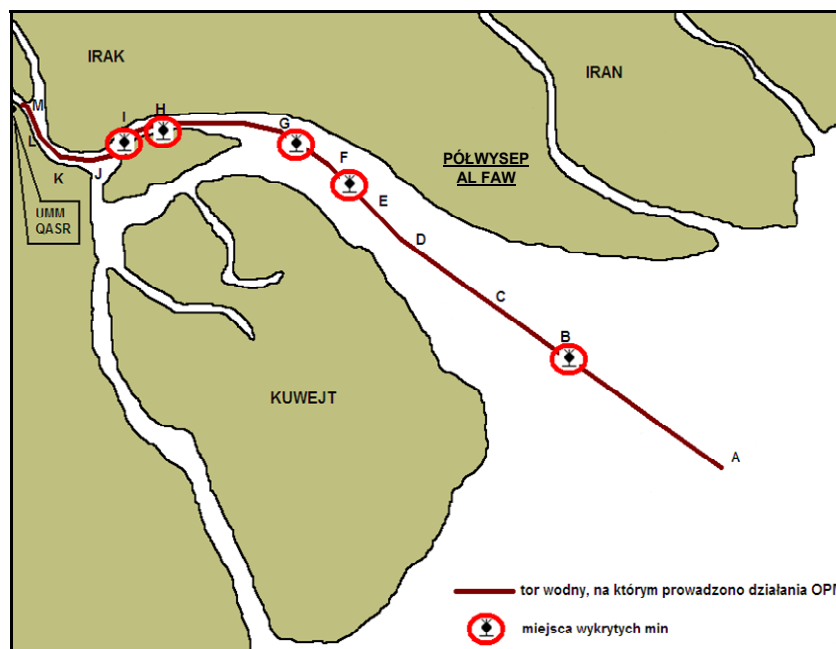
Bez opanowania brzegów półwyspu Al-Faw nie byłoby można bezpiecznie wprowadzić sił przeciwminowych na tor wodny prowadzący do portu Umm Qasr i przystąpić do jego oczyszczania z zalegających tam min morskich (linia operacji 5 na rys. 1.). Spowodowane to było obecnością irackich formacji nieregularnych przemieszczających się na łodziach motorowych, które wykorzystywały wraki jednostek pływających jako swoje bazy wypadowe.

Dla sił koalicyjnych biorących udział w operacji Iraqi Freedom opanowanie półwyspu, a następnie zdobycie kontroli nad portem Umm Qasr było jednym z priorytetowych zadań. Wynikało to ze strategicznego usytuowania portu w rejonie działań bojowych sił morskich, które mogły z tego miejsca rozwinąć linie zaopatrzeniowe dla społeczności irackiej oraz przemieszczających się w stronę Bagdadu zgrupowań wojsk lądowych. Ostatecznie 25 marca 2003 roku żołnierzom piechoty morskiej wspieranym przez śmigłowce i samoloty lotnictwa taktycznego udało się zdobyć kontrolę nad portem Umm Qasr. Z powodu postawionych na jego podejściu min morskich port nie mógł być jednak otwarty dla żeglugi.

¹¹ W akcjach opanowania i zabezpieczania instalacji ropośnych oprócz brytyjskich i amerykańskich oddziałów specjalnych brali również udział polscy komandosi z formacji GROM.

OCZYSZCZANIE TORU WODNEGO DO PORTU UMM QASR

Zajęcie półwyspu Al-Faw miało ogromne znaczenie z powodu zaplanowanych przez siły koalicyjne ofensywnych działań przeciwminowych. Oczyszczaniem z min toru wodnego o długości 40 mil morskich i szerokości 600 metrów (rys. 2.) miały się zająć nawodne i powietrzne siły przeciwminowe¹².

Rys. 2. Tor wodny prowadzący do portu Umm Qasr przydzielony siłom przeciwminowym do oczyszczenia z min morskich

Źródło: *Operations in Iraq. Lessons for the Future*, Ministry of Defence, London 2003, p. 20.

Pomimo przechwycenia części irackich stawiaczy min alianckie rozpoznanie potwierdziło duże zagrożenie minowe na torze wodnym prowadzącym do Umm Qasr. Wprawdzie rozpoczęcie operacji oczyszczania toru wodnego z min miało nastąpić natychmiast po zajęciu półwyspu Al-Faw, jednak z powodu silnego wiatru unoszącego chmury pustynnego piasku okręty przeciwminowe weszły do działań z dobowym opóźnieniem.

¹² *Operations in Iraq. First Reflections*, Ministry of Defence, United Kingdom, London 2003, p. 17.

20 marca 2003 roku zespół OPM rozpoczął oczyszczanie toru wodnego siłami w składzie:

- cztery amerykańskie okręty OPM na stałe stacjonujące w Bahrajnie: *USS Ardent*, *USS Cardinal*, *USS Dextrous*, *USS Raven*;
- sześć brytyjskich okrętów OPM wraz z pomocniczą jednostką pływającą: *HMS Blyth*, *HMS Bangor*, *HMS Brocklesby*, *HMS Grimsby*, *HMS Ledbury*, *HMS Sandown*, okręt zabezpieczenia logistycznego *HMS Sir Bedivere* (dane taktyczno-techniczne okrętów OPM zawiera tabela 1.);
- amerykańska eskadra śmigłowców OPM: 10 śmigłowców MH-53E „Sea Dragon” należących do dywizjonów HM-14 i HM-15¹³.

Tabela 1. Dane taktyczno-techniczne jednostek przeciwminowych biorących udział w OIF

Typ jednostki	długość szerokość zanurzenie (metr)	wyporność (tona)	prędkość (węzeł)	załoga	zasięg pływania (mile morskie)	kadłub
Wielka Brytania						
typ Hunt <i>HMS Brocklesby</i> <i>HMS Ledbury</i>	60 10 3,4	750	15	45	1500 przy prędkości 12 węzłów	GRP
typ Sandown <i>HMS Blyth</i> <i>HMS Bangor</i> <i>HMS Grimsby</i> <i>HMS Sandown</i>	52,5 10,5 2,3	484	13	34	2500 przy prędkości 12 węzłów	GRP
Stany Zjednoczone						
typ Avenger <i>USS Ardent</i> <i>USS Dextrous</i>	68,4 11,9 3,7	1379	13,5	84	2500 przy prędkości 10 węzłów	GRP pokryty warstwą drewna
typ Osprey <i>USS Cardinal</i> <i>USS Raven</i>	57,2 11 2,9	930	10	51	1500 przy prędkości 10 węzłów	GRP

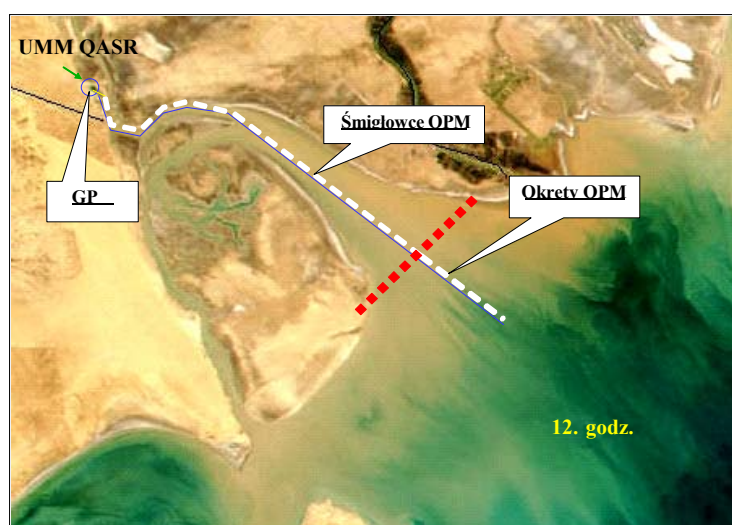
Uwaga: GRP (*Glass Reinforced Plastic*) — włókno poliestrowo-szklane.

Źródło: *Jane's Fighting Ship 2004–2005*, edited by Commodore Stephen Saunders.

¹³ P. J. Ryan, *Operation Iraqi Freedom: Mine Countermeasures a Success*, Military Equipment & Services, 7/8 2003, pp. 13–14.

Warunki w rejonie prowadzenia operacji okazały się bardzo niekorzystne. Półsłodka woda, z powodu wymieszania wody słonej z napływową wodą z rzek, ograniczała widzialność urządzeń hydroakustycznych przystosowanych do pracy na akwenach wód słonych. Oprócz niewielkiej widzialności optycznej, utrudniającej wykorzystanie pletwonurków-minerów, występował prąd pływowy osiągający miejscami prędkość czterech węzłów. Kolejnym utrudnieniem był brak oznakowania nawigacyjnego torów wodnych. Wprawdzie przed rozpoczęciem działań wojennych brytyjski okręt hydrograficzny *HMS Roebuck* opracowywał mapy rejonów Zatoki Perskiej, jednak okazały się one niezbyt szczegółowe.

Ugrupowanie sił przeciwminowych przedstawiało się w następujący sposób (rys. 3.): na torze wodnym przed przemieszczającymi się w szyku okrętami poszukiwaniem min zajmowała się eskadra śmigłowców OPM, śmigłowce dywizjonu HM-14 operowały z lądowisk w Bahrajnie oraz z pokładu *USS Ponce* w Umm Qasr; do ich zadań należało trałowanie niekontaktowe za pomocą trałów akustycznych i magnetycznych.

Rys. 3. Dyslokacja sił przeciwminowych na torze wodnym do portu Umm Qasr w dwunastej godzinie prowadzenia działań

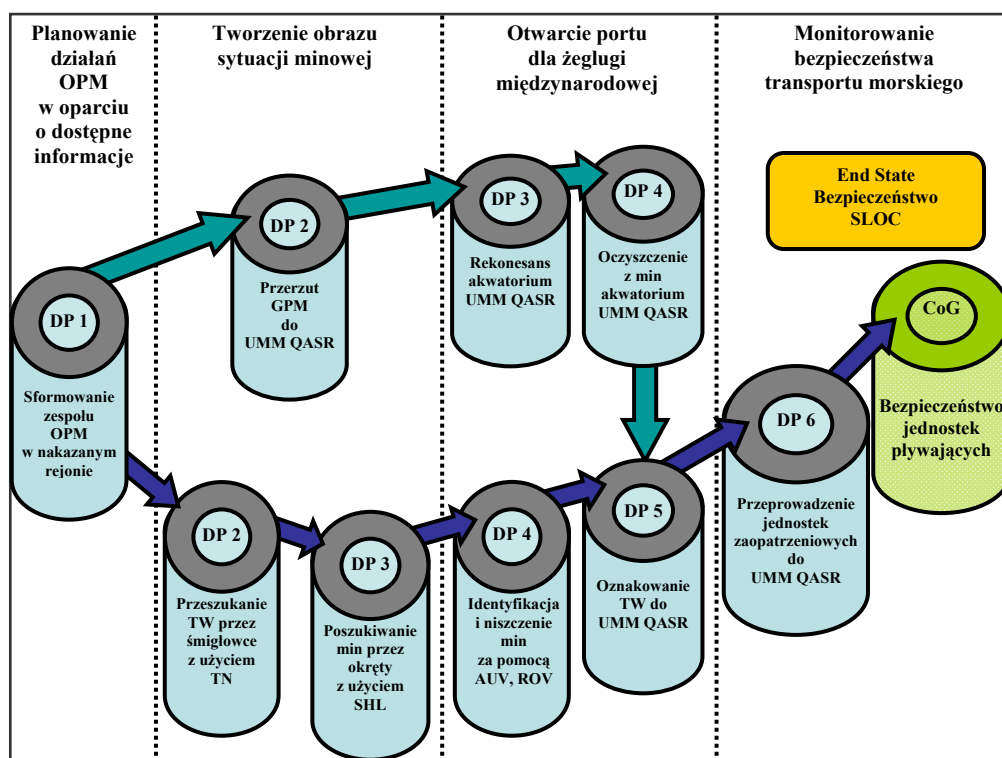
Źródło: prezentacja Cdr Chrisa Lade'a, konferencja MINWARA, *The Underwater Battlespace area of the UK's Commander in Chief FLEET*.

Na przetrałowanych przez śmigłowce pasach trałowych poszukiwanie min kontynuowały okręty OPM z wykorzystaniem trałów niekontaktowych. W bezpiecznej odległości za eskadrą śmigłowców, na początku okrętowego zespołu siedł niszczyciel min *HMS Brocklesby*, który prowadził poszukiwanie z wykorzystaniem trału niekontaktowego wchodzącego w skład systemu SWIMS (*Shallow Water Influence*

Mine Sweep System). Dane o wykrytych przez system SWIMS obiektach minopodobnych były automatycznie przekazywane na podążający za *HMS Brocklesby* okręt dowodzenia siłami przeciwminowymi *USS Dextrous*. Takie rozwiązanie umożliwiało dowódcy zespołu przeciwminowego przydzielanie podległym jednostkom wykrytych obiektów w celu ich klasyfikacji i identyfikacji.

Równocześnie z działaniami okrętów i śmigłowców OPM oczyszczaniem z min zajmowały się grupy pławonurków-minerów (GPM). Do ich zadań należała likwidacja min w basenach portowych, do których po zakończeniu działań przeciwminowych miały wpłynąć jednostki zaopatrzeniowe.

Na podstawie przeprowadzonej analizy działań sił przeciwminowych wytyczano linie operacji oraz wyznaczano punkty decydujące (*Decisive Points — DP*)¹⁴, które rozstrzygnęły o ich powodzeniu (rys. 4).

Rys. 4. Wyznaczone punkty decydujące i linie operacji działań sił przeciwminowych w trakcie oczyszczania toru podejściowego do portu Umm Qasr

¹⁴ Punkt decydujący jest definiowany jako właściwość bądź działanie, z którego może wynikać zagrożenie zarówno dla środków ciężkości sił przeciwnika, jak i własnych. Punkty decydujące mogą określać specyficzne zdolności systemu walki do określonego działania.

Wyszczególnione punkty decydujące przyporządkowywano do określonych dwóch linii operacji. Środkiem ciężkości (*Center of Gravity* — CoG¹⁵) działań przeciwninowych było zapewnienie jednostkom pływającym bezpieczeństwa pływania na torze podejściowym do Umm Qasr zagrożonym występowaniem min morskich. W trakcie planowania (DP 1) wydzielono dwie linie operacji. Przedstawiona na rysunku 5. górna linia operacji wytyczała kierunek działań grup pletwonurków-minerów (GPM), natomiast linia dolna określała kierunek działań okrętowych i powietrznych dedykowanych sił przeciwninowych. Po zakończeniu etapu planowania GPM zostały przetransportowane do portu Umm Qasr (DP 2), gdzie za pomocą specjalistycznego sprzętu (sonary, urządzenia dźwigowe i transportowe) prowadziły rekonesans base-nów i kanałów portowych oraz neutralizowały wydobyte miny (DP 3 i DP 4).

W tym samym czasie powietrzny komponent sił OPM przeszukiwał tor podejściowy do Umm Qasr za pomocą trału niekontaktowego (DP 2), a za nim przemieszczały się okręty poszukujące min za pomocą SHL (DP 3). Identyfikację i niszczenie min realizowano za pomocą autonomicznych i zdalnie sterowanych pojazdów podwodnych (DP 4). Sprawdzoną przez okrętowe środki przeciwninowe część toru wodnego oznakowywano (DP 5) w ramach przygotowania sił do kolejnego etapu działań, czyli przeprowadzenia jednostek transportowych za trałowcami. Przeprowadzanie jednostek z pomocą humanitarną (DP 6) rozpoczęto dopiero po oznakowaniu granic toru podejściowego do Umm Qasr oraz po otrzymaniu potwierdzenia od GPM, że akwatorium portowe zostało sprawdzone i oczyszczone z zalegających tam min morskich.

Oczyszczanie torów wodnych zakończono 28 marca 2003 roku. Jako pierwszy do portu wszedł niszczyciel min *HMS Sandown*, który asystował transportowcowi *Sir Galahad*. W ramach zaopatrywania ludności cywilnej w pierwszych dniach od otwarcia portu dostarczono ponad 500 000 ton żywności¹⁶.

Podczas działań przeciwninowych i blokadowych prowadzonych w trakcie operacji *Iraqi Freedom* siły sprzymierzone osiągnęły następujące rezultaty¹⁷:

- liczba wykrytych min (łącznie z minami odkrytymi na pokładach jednostek pływających i na lądzie) 186;
- liczba sprawdzonych obiektów minopodobnych na torach wodnych 478;
- liczba zneutralizowanych obiektów minopodobnych (żaden nie został zneutralizowany za pomocą trałów niekontaktowych) 86;

¹⁵ Środek ciężkości — zidentyfikowane w stosunku do sił przeciwnika i własnych zdolności bądź zasoby, z których państwo, sojusz, siły zbrojne lub ich ugrupowania czerpią swobodę działania.

¹⁶ D. Batty, *Iraq aid confined south*, *The Guardian*, 3.04.2003.

¹⁷ V. W. Jimenez, *Airborne Mine Countermeasures (AMCM) Programs*, materiały konferencyjne: *Mine Warfare* 2003.

- liczba potwierdzonych min w wodzie (wzrokowo) 6;
- liczba min zlikwidowanych za pomocą ładunków wybuchowych 5;
- liczba zneutralizowanych obiektów minopodobnych bez detonacji ładunku materiału wybuchowego miny 75.

WPLYW DOŚWIADCZEŃ Z OPERACJI IRAQI FREEDOM NA ROZWÓJ MODUŁOWEJ KONCEPCJI OBRONY PRZECIWMINOWEJ SIŁ MORSKICH

Już w latach siedemdziesiątych jednostki nawodne i podwodne wyposażono w urządzenia przeznaczone do poszukiwania min. Wynikało to przede wszystkim z konieczności prowadzenia działań na wodach przybrzeżnych w warunkach występowania zagrożenia minowego. Na okrętach delegowanych do składu ekspedycyjnego zespołu sił morskich wprowadzono wyspecjalizowane środki techniczne umożliwiające przeprowadzanie jednostek nawodnych po wyznaczonych torach wodnych oraz gwarantujące wykonanie manewru uchylecia od wykrytych min.

Do reprezentatywnych środków technicznych tego okresu zalicza się system szybkiej oceny środowiska (*Rapid Environmental Assessment* — REA) oraz system unikania min (*Mine Avoidance System* — MAS). W przypadku systemu REA przeprowadzanie jednostek nawodnych po wyznaczonych torach wodnych odbywało się na podstawie danych o sytuacji minowej uzyskanych z sensorów rozmieszczonych poza platformą. Natomiast system MAS¹⁸ przeznaczony jest do wypracowania danych niezbędnych do wykonania manewru uchylecia od wykrytych min.

Wkrótce okazało się, że montowane na okrętach systemy unikania min nie zapewniają siłom morskim bezpiecznego przejścia w rejonie postawionych zagród minowych. Nie zaprzestano jednak prac nad poprawą ich zdolności przeciwwminowych. W operacji Iraqi Freedom marynarki wojenne państw NATO zdecydowały o wyposażeniu okrętów nawodnych w systemy przeciwwminowe składające się na moduły wojny minowej¹⁹. Dotyczy to przede wszystkim okrętów wydzielanych zespołów ekspedycyjnych.

¹⁸ Systemy unikania min montowano również na okrętach podwodnych *US Navy* jeszcze w okresie zimnej wojny, m.in. sonar MIDAS do wykrywania i unikania lodu oraz min (*Mine and Ice Detection Avoidance System*).

¹⁹ Interesujących przykładów wdrażania tej koncepcji modułowej dostarczają siły morskie Danii, wprowadzając do służby okręt typu *Standard Flex (Flyvefisken Class)* oraz Niemiec, opracowując koncepcję *MEKO (MEhrzweck-KOmbination* — w dosłownym tłumaczeniu kombinacja wielu przeznaczeń).

Na tle dokonujących się w siłach zbrojnych przemian funkcjonalnych zauważalny jest trend przekształcania struktur organizacyjnych sił morskich w tzw. moduły zadaniowe (pakiety zadaniowe). Ich zastosowanie ma skutkować zwiększeniem mobilności, elastyczności, odporności oraz zdolności komponentu morskiego do ich użycia w operacjach połączonych i wielonarodowych²⁰.

W tym miejscu należy się odwołać do koncepcji „floty tysiąca okrętów” (*The Concept of a 1,000-ship Navy*). Jest to projekt zmian organizacyjnych i technicznych sił morskich do zadań ekspedycyjnych, który zakłada rozmieszczenie na morskim teatrze działań wojennych sensorów oraz systemów walki²¹. Wedle ich przeznaczenia oraz realizowanych zadań głównych sensory oraz systemy walki przyporządkowuje się do trzech rodzajów modułów zadaniowych:

- modułu zwalczania okrętów podwodnych (ASW);
- modułu zwalczania celów nawodnych (ASuW);
- modułu wojny minowej (MIW).

Od 2002 roku w US Navy jest kontynuowany program LCS (*Litoral Combat Ship Program*), który ma zapewnić dużą mobilność i elastyczność morskim zespołom sił ekspedycyjnych, przy jednoczesnym zachowaniu warunku, jakim jest szybkie i efektywne przeciwdziałanie środkom bojowym potencjalnego przeciwnika. Okręty LCS tworzą nową generację wielozadaniowych okrętów nawodnych przeznaczonych do działań na wodach przybrzeżnych²². W 2008 roku wszedł do linii pierwszy okręt tej klasy *USS Freedom*, którego uzbrojenie jest oparte na tzw. zadaniowych modułach, tj. module zwalczania okrętów podwodnych, module zwalczania celów nawodnych oraz module wojny minowej.

Na chwilę obecną zastosowanie modułów wojny minowej na jednostkach nawodnych stanowi punkt krytyczny integracji działań sił przeciwminowych z pozostałymi działaniami komponentu morskiego, takimi jak działania desantowe, obrona przed okrętami podwodnymi oraz nawodnymi w ramach działań połączonych²³. Po

²⁰ M. Zieliński, *Europejskie siły morskie w działaniach połączonych wielonarodowych zespołów zadaniowych*, rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2005, s. 131.

²¹ W. Wright, *Modular Mission Packages Offer Asymmetric Strength*, ‘Proceedings’, 2004, No 7, p. 36.

²² W. J. Holland, *LCS a step, not an end*, ‘Proceedings’, 2007, No 1, p. 50.

²³ W działaniach połączonych biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych (RSZ). Komponentem nazywa się wydzieloną do działań część RSZ. Rozróżnia się komponenty lądowy, morski, powietrzny oraz sił specjalnych. Por. W. Kaczmarek, *Działania operacyjne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2004; K. Rokiciński, *Bezpieczeństwo obszarów morskich na początku XXI wieku*, rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2007; M. Wiatr, *Operacje połączone*, Adam Marszałek, Toruń 2006; M. Zieliński, *Europejskie siły morskie w działaniach połączonych wielonarodowych zespołów zadaniowych*, wyd. cyt.; tenże, *Sztuka operacyjna*, cz. 1, *Operacje morskie*, AMW, Gdynia 2007; tenże, *Charakter przyszłych operacji*, materiały konferencyjne, AON, Warszawa 2004.

pierwszej i drugiej wojnie w rejonie Zatoki Perskiej na uzbrojenie okrętów desantowych wprowadzono śmigłowiec z uzbrojeniem przeciwminowym typu CH-60S²⁴, natomiast niszczyciele typu Arleigh Burke rozpoczęto wyposażać w zdalnie sterowane systemy przeznaczone do poszukiwania min kotwicznych i dennych (*remote minehunting system*)²⁵.

Wprowadzenie modułów wojny minowej²⁶ na jednostki pływające ma służyć przede wszystkim poprawie zdolności sił morskich w zakresie prowadzenia obrony przeciwminowej w rejonach przybrzeżnych oraz na międzynarodowych szlakach komunikacyjnych. Zgodnie z koncepcyjnymi założeniami do najważniejszych zadań modułu będzie należało koordynowanie i planowanie działań przeciwminowych oraz przygotowanie danych do wykonania manewru uchylecia (obejścia) rejonu zagrożonego występowaniem min (tabela 2.). W sytuacji szczególnej, tj. zaskoczenia, moduł umożliwi opracowanie danych koniecznych do wykonania przejść w wykrytych zagrodach minowych. W zakresie zadań dodatkowych pojazdy podwodne (AUV i ROV) można wykorzystywać do wykonywania mapy dna, tworzenia obrazu sytuacji minowej oraz rozbudowywania bazy danych wojny minowej.

Tabela 2. Wkład zadaniowy modułu wojny minowej w działaniach komponentu morskiego

Zadania główne modułu wojny minowej	
1.	Koordynowanie oraz planowanie działań przeciwminowych w ramach połączonych i wielonarodowych zespołów zadaniowych w przypadku braku okrętów wsparcia dowodzenia sił przeciwminowych.
2.	Rekonesans wyznaczonych siłom morskim rejonów działań.
3.	Wykonywanie manewru obejścia zagrożonego występowaniem min rejonu.
4.	Wykonywanie przejść w wykrytych zagrodach minowych.
Zadania dodatkowe modułu wojny minowej	
1.	Wykonywanie mapy dna.
2.	Tworzenie obrazu sytuacji minowej po zakończeniu działań wojennych.
3.	Rozbudowywanie bazy danych wojny minowej.

²⁴ J. J. Lok, *Mine-countermeasures forces emerge from splendid isolation*, 'Jane's International Defence Review', 2006, No 2, p. 36.

²⁵ M. Hewish, *Mine warfare starts organic diet*, 'Jane's International Defense Review', 2001, No 3, pp. 36–38.

²⁶ W polskiej myśli operacyjno-taktycznej i technicznej również pojawiły się koncepcje zmian strukturalno-funkcjonalnych sił zbrojnych, które przewidują zastosowanie tzw. modułów bojowych. Mają one zapewnić delegowanym siłom i środkom samodzielność i autonomiczność w zakresie dowodzenia oraz ich użycia adekwatnie do potrzeb danej operacji. Zob. szerzej: *Polska wizja przyszłego pola walki. Udział polskiego przemysłu obronnego w zabezpieczeniu potrzeb Sił Zbrojnych RP*, materiały z konferencji naukowej, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urzędzeń Mechanicznych, Warszawa 2006.

Użycie modułów wojny minowej ma także zapewnić jednostkom nawodnym komponentu morskiego swobodę manewru operacyjnego na całej trasie jego przejścia z miejsc stałej dyslokacji do rejonu działań bojowych oraz w samym rejonie. Dla przemieszczających się sił morskich etap wejścia do RDB jest momentem kulminacyjnym. Dzięki użyciu autonomicznych i zdalnie sterowanych pojazdów podwodnych wydzielone do działań siły mogą uzyskać przewagę nad przeciwnikiem, wykorzystując element zaskoczenia.

WNIOSKI

Z analizy faktycznych działań sił połączonych (konflikty w Zatoce Perskiej, operacja Active Endeavour) oraz międzynarodowych ćwiczeń nasuwa się wniosek, że komponenty morski i powietrzny stanowią główny trzon sił ekspedycyjnych. Potwierdzeniem tego jest powoływanie na czas operacji takich struktur sił zbrojnych, które w krótkim okresie mogą przerzucić wydzielone zgrupowania wojsk lądowych i odpowiedzieć na zagrożenie pojawiające się w dowolnym miejscu na świecie. Oznacza to, że wysoka ranga jednostek nawodnych i powietrznych wynika z szybkości przemieszczania i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

Zespoły przeciwminowe towarzyszą komponentowi morskemu na całej trasie jego przejścia z miejsc stałej dyslokacji do rejonu działań bojowych, umożliwiając osiągnięcie założonego celu operacji. Ich zadaniem jest minimalizacja zagrożenia minowego na morskich liniach komunikacyjnych oraz oczyszczanie torów wodnych prowadzących do ważnych, z punktu widzenia strategicznego, portów (baz) morskich. Choć efektywna obrona przeciwminowa sama w sobie nie zapewnia osiągnięcia przez siły morskie założonego celu operacji, to jednak niekontrolowana eksplozja nawet jednej miny może zagrozić jego osiągnięciu. Taka sytuacja miała miejsce podczas lądowania sił na półwyspie Al-Faw. Wytworzone tam zagrożenie minowe wymusiło zmianę środka transportu morskiego na powietrzny w trakcie lądowania desantu i tym samym wydłużyło samo lądowanie.

Doświadczenia z działań przeciwminowych na podejściu do portu Umm Qasr potwierdzają konieczność kompleksowego użycia wszystkich sił i środków przeciwminowych znajdujących się na wyposażeniu marynarek wojennych państw koalicyjnych (jednostki nawodne, powietrzne oraz grupy pływonurków-minerów).

Niekorzystne oddziaływanie czynników środowiska na pracę sonarów przeznaczonych do wykrywania min niwelowano głównie poprzez wykorzystanie jednorazowych pojazdów podwodnych, które w znaczącym stopniu przyspieszyły oczyszczanie torów wodnych z min. Należy zaznaczyć, że prowadzenie działań przeciwminowych za pomocą trałów niekontaktowych nie przyniosło oczekiwanych rezultatów, ponieważ z ich użyciem nie została zneutralizowana żadna mina.

Manewrowanie zespołów przeciwminowych w strefie wód płytkich i bardzo płytkich, jak to miało miejsce na torze wodnym do Umm Qasr, utrudnia zachowanie elementów szyku w trakcie realizacji zadań związanych z określaniem granic zagród minowych oraz ich niszczeniem. Dlatego do poszukiwania i niszczenia min w tych strefach w przeważającej części wykorzystywane niszczyciele min powinny służyć jako platformy dla autonomicznych oraz zdalnie sterowanych pojazdów podwodnych. Dane uzyskane w ramach misji pojazdów podwodnych umożliwiają przeprowadzenie kalkulacji związanych z wyznaczeniem szerokości toru wodnego, na którym należy przywrócić żeglugę morską dla jednostek z pomocą humanitarną i z zaopatrzeniem dla sił zbrojnych.

Analiza działań przeciwminowych na podejściu do portu Umm Qasr wskazuje, że funkcja modułów wojny minowej, nawet gdyby znajdowały się one na wyposażeniu jednostek nawodnych, ograniczałaby się do roli wsparcia sił przeciwminowych. Zadanie oczyszczenia z min torów wodnych w pierwszej kolejności przydziela się zespołom składającym się z niszczycieli min. Ich platformy są w lepszym stopniu przystosowane do likwidacji zagrożenia minowego na wodach płytkowodnych, ponieważ mają mniejsze zanurzenie, a ich kadłuby generują pola fizyczne o wartościach niższych niż kadłuby dużych okrętów nawodnych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Assembly of the WEU, European defence — the role of naval power*, Document nr A/1813, 3.06.2003.
- [2] Batty D., *Iraq aid confined south*, The Guardian, 3.04.2003.
- [3] *EU Battlegroup Concept*, Council of the European Union — Military Staff, Brussels 2006.
- [4] Glassborow K., *Speed is of the essence for NATO response*, 'Jane's Navy International', 2005, No 11.
- [5] Hewish M., *Mine warfare starts organic diet*, 'Jane's International Defense Review', 2001, No 3.
- [6] Holland W. J., *LCS a step, not an end*, 'Proceedings', 2007, No 1.
- [7] Jimenez V. W., *Airborne Mine Countermeasures (AMCM) Programs*, materiały konferencyjne: Mine Warfare 2003.
- [8] Kaczmarek W., *Działania operacyjne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2004.
- [9] Kubiak K., *Działania sił morskich po drugiej wojnie światowej*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007.
- [10] Lok J. J., *Mine-countermeasures forces emerge from splendid isolation*, 'Jane's International Defence Review', 2006, No 2.

- [11] *Operations in Iraq. First Reflections*, Ministry of Defence, United Kingdom, London 2003.
- [12] *Polska wizja przyszłego pola walki. Udział polskiego przemysłu obronnego w zabezpieczeniu potrzeb Sił Zbrojnych RP*, materiały z konferencji naukowej, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Mechanicznych, Warszawa 2006.
- [13] Rokiciński K., *Bezpieczeństwo obszarów morskich na początku XXI wieku*, rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2007.
- [14] Rokiciński K., *Zagrożenia asymetryczne w regionie bałtyckim*, Bel Studio, Warszawa 2006.
- [15] Ryan P. J., *Operation Iraqi Freedom: Mine Countermeasures a Success*, 'Military Equipment & Services', 2003, 7/8.
- [16] Wiatr M., *Operacje połączone*, Adam Marszałek, Toruń 2006.
- [17] Wright W., *Modular Mission Packages Offer Asymmetric Strength*, 'Proceedings', 2004, No 7.
- [18] Zieliński M., *Kierunki transformacji sił morskich w aspekcie działań połączonych*, [w:] *Interoperacyjność okrętowych sił wsparcia w aspekcie działań połączonych*, materiały konferencyjne, AMW, Gdynia 2005.
- [19] Zieliński M., *Sztuka operacyjna*, cz. 1, *Operacje morskie*, AMW, Gdynia 2007.

IMPORTANCE OF EXPERIENCE OF OPERATION IRAQI FREEDOM FOR OPERATIONS OF MARITIME EXPEDITIONARY FORCES WITH RESPECT TO MINE COUNTERMEASURES

ABSTRACT

The paper presents mine countermeasures vessels actions on the waterway to Umm Qasr which were conducted during Operation Iraqi Freedom. Determined decisive points and lines of operation are used to do analysis of operational factors. In addition article includes existing concepts of developing maritime forces capabilities in the area of mine warfare which refer to lessons learned during Persian Gulf conflict.

Keywords:

expeditionary forces, mine warfare, mine countermeasures, waterway, maritime communication lines.

Recenzent dr hab. inż. Marian Kozub, prof. AON